

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φιλοσοφία της Γλώσσας

Ενότητα: Ενικοί Όροι. Η Θεωρία των οριστικών περιγραφών (Russell)

Ελένη Μανωλακάκη

Σχολή Θετικών Επιστημών

Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (Μ.Ι.Θ.Ε.)

1. Η Θεωρία των οριστικών περιγραφών (Russell)	3
1.1 Η θεωρία των οριστικών περιγραφών του Russell	6
2. Σημειώματα	11

1. Η Θεωρία των οριστικών περιγραφών (Russell)

Ο B. Russell (1872-1970) υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες της αναλυτικής φιλοσοφίας και ένας από τους σημαντικότερους φιλοσόφους της ιδεώδους γλώσσας. Η θεωρία των οριστικών περιγραφών, η οποία εισάγεται το 1905 στο άρθρο του Russell "On Denoting" και η φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού η οποία διατυπώνεται από τον Russell, υπό την επιρροή του Wittgenstein, σε μια σειρά διαλέξεων με τίτλο *The Philosophy of Logical Atomism* (1918) υπήρξαν σταθμοί για την αναλυτική Φιλοσοφία. (βλέπε σχετικό κεφάλαιο).

Ο Russell, αν και σε γενικές γραμμές κληρονομεί και αποδέχεται το Φρεγκιανό πλαίσιο συζήτησης της σημασιολογίας των γλωσσικών εκφράσεων, εγείρει αντιρρήσεις γύρω από μερικές πολύ σημαντικές Φρεγκιανές θέσεις. Συγκεκριμένα:

i) Ο Russell απορρίπτει τις σημασίες ως συνιστώσες του νοήματος γλωσσικών όρων. Το νόημα μιας γλωσσικής έκφρασης συνίσταται στην αναφορά της. Όπως θα φανεί κατά τον σχολιασμό των θέσεων του Russell στις επόμενες παραγράφους, η θέση του δεν αποτελεί οπισθογύρισμα σε απλοϊκές θεωρίες της αναφοράς ή στη θεωρία του Mill.

ii) απορρίπτει τη θέση του Frege για τα κοινά κύρια ονόματα και για τις οριστικές περιγραφές. Τα κοινά κύρια ονόματα –«Αριστοτέλης», «Κικέρωνας»- και οι περιγραφικές εκφράσεις που ξεκινούν με το οριστικό άρθρο –οριστικές περιγραφές όπως «το πρωινό άστρο», «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας»- δεν ανήκουν στην κατηγορία των λογικών κυρίων ονομάτων. Η σημασιολογία των κοινών κυρίων ονομάτων και των οριστικών περιγραφών δίνεται από τη θεωρία οριστικών περιγραφών του Russell.

Ας δούμε αναλυτικότερα τις περιπτώσεις γλωσσικών εκφράσεων που οδήγησαν τον Russell στη διατύπωση της θεωρίας των οριστικών περιγραφών.

I) Αρνητικά υπαρκτικές προτάσεις

Θεωρείστε τις προτάσεις

«Το κυκλικό τετράγωνο δεν υπάρχει»

«Ο πήγασος δεν υπάρχει»

Πρόκειται για προτάσεις του τύπου «το α δεν υπάρχει», «το τάδε και δείνα δεν υπάρχει» με τις οποίες αρνούμαστε την ύπαρξη σε κάτι. Οι αρνητικά υπαρκτικές προτάσεις –προτάσεις με τις οποίες αρνούμαστε την ύπαρξη σε κάτι, του τύπου «το α δεν υπάρχει», «το τάδε και δείνα δεν υπάρχει» αποτελούν νοηματικές προτάσεις, καθώς μπορούμε να τις κατανοήσουμε και, τουλάχιστον

δαισθητικά, επιδέχονται τιμής αλήθειας. Λέγοντας «ο πήγασος δεν υπάρχει», κάνουμε έναν αληθή ισχυρισμό. Οι αρνητικά υπαρκτικές προτάσεις δείχνουν να έχουν τη μορφή πρότασης υποκειμένου-κατηγορουμένου, όπου στη θέση του υποκειμένου μπορεί να εμφανίζεται ένα κοινό όνομα, π.χ. «πήγασος» (γενικά «α») ή μια οριστική περιγραφή «το κυκλικό τετράγωνο» (γενικά «το τάδε και δείνα»). Μια πρόταση της μορφής υποκειμένου-κατηγορουμένου είναι αληθής εάν και μόνο εάν υπάρχει μια οντότητα στην οποία αναφέρεται το υποκείμενο της πρότασης και αυτή η οντότητα έχει την ιδιότητα που εκφράζει το κατηγορούμενο της πρότασης (ανήκει στην έκταση του κατηγορουμένου, για την συγκεκριμένη οντότητα η προτασιακή συνάρτηση που εκφράζει το κατηγορούμενο παίρνει την τιμή αληθές). Εάν οι αρνητικά υπαρκτικές προτάσεις είναι της μορφής υποκειμένου-κατηγορουμένου, τότε μια τέτοια πρόταση είναι αληθής εάν και μόνο εάν υπάρχει μια οντότητα στην οποία αναφέρεται το υποκείμενο της πρότασης και αυτή η οντότητα έχει την ιδιότητα που εκφράζει το κατηγορούμενο της πρότασης. Αυτό σημαίνει ότι μια αρνητικά υπαρκτική πρόταση, π.χ. «το κυκλικό τετράγωνο δεν υπάρχει» είναι αληθής εάν και μόνο εάν υπάρχει μια οντότητα στην οποία αναφέρεται η έκφραση «κυκλικό τετράγωνο» και η οντότητα αυτή έχει την ιδιότητα να μην υπάρχει. Όμως τίποτε που υπάρχει δεν μπορεί να έχει την ιδιότητα του να μην υπάρχει.

Ως απάντηση σε αυτό το πρόβλημα έχει προταθεί η διάκριση μεταξύ κάποιου είδους *είναι* και *υπαρξης* και ο ίδιος ο Russell προτείνει μια τέτοια απάντηση στην πρώιμη περίοδό του. Ωστόσο αργότερα απορρίπτει μια τέτοια λύση:

Σε απάντηση σε αυτό το ερώτημα

«...πολλοί θεωρητικοί της Λογικής οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν μη-πραγματικά αντικείμενα. Διατείνονται —παραδειγματική περίπτωση είναι ο Meinhong¹— ότι είναι δυνατό να μιλάμε για ‘το χρυσό βουνό’, ‘το κυκλικό τετράγωνο’ κ.ο.κ. ότι αυτά μπορούν να είναι τα υποκείμενα αληθών προτάσεων ότι, εφόσον οι προτάσεις στις οποίες εμφανίζονται δεν είναι α-νόητες, θα πρέπει αυτά να έχουν κάποιου είδους λογική ύπαρξη. Εμένα μου φαίνεται ότι τέτοιες θεωρίες στερούνται μια αίσθηση της πραγματικότητας, την οποία είναι επιτακτική ανάγκη να διατηρούν ακόμη και οι πιο αφηρημένες σπουδές. Οφείλω να επισημάνω πως, εάν η ζωολογία δεν μπορεί να αποδεχθεί τον κάποιο μονόκερο, τότε δεν μπορεί ούτε και η Λογική διότι, ο πραγματικός κόσμος αφορά τη Λογική ακριβώς στον ίδιο βαθμό που αφορά και τη ζωολογία, αν και στο πεδίο της Λογικής ανήκουν τα πιο αφηρημένα και γενικά του χαρακτηριστικά. Το να λέμε ότι οι μονόκεροι υπάρχουν στις εραλδικές μελέτες ή στη λογοτεχνία ή στη φαντασία είναι χειρίστου είδους ελεεινή και τιποτένια υπεκφυγή. Στις εραλδικές μελέτες δεν υπάρχει κάποιο ζώο, φτιαγμένο από σάρκα και αίμα, που αναπνέει και κινείται αυτοβούλως. Αυτό που υπάρχει είναι μια εικόνα ή μια λεκτική περιγραφή. Παρόμοια, το να ισχυριστεί κανείς ότι, παραδείγματος χάρι, ο Άμλετ υπάρχει στο δικό του κόσμο, δηλαδή στον κόσμο της φαντασίας του Shakespeare, τόσο αληθινά όσο, φερ’ ειπείν, ο Ναπολέων υπήρξε στο συνήθη κόσμο, πρόκειται για έναν ισχυρισμό που είτε εσκεμμένα δημιουργεί σύγχυση, είτε αποτελεί σύγχυση απίστευτου βαθμού. Υπάρχει ένας μόνο κόσμος, ο ‘πραγματικός’ κόσμος: η φαντασία του Shakespeare είναι μέρος αυτού του κόσμου και οι σκέψεις του καθώς έγγραφε τον Άμλετ είναι πραγματικές. Πραγματικές είναι ακόμη οι σκέψεις που κάνουμε εμείς καθώς διαβάζουμε το έργο. Ωστόσο, αποτελούν ουσιώδη χαρακτηριστικά των μυθιστορημάτων ότι μόνο οι σκέψεις, τα συναισθήματα κ.τ.λ. του Shakespeare και των αναγνωστών του είναι πραγματικά και ότι δεν υπάρχει επιπλέον αυτών κάποιο αντικείμενο που είναι ο Άμλετ.»²

¹ *Untersuchungen zur Gegenstandstheorie und Psychologie* (Leipzig: Barth, 1904).

² B. Russell, 1919, *Introduction to Mathematical Philosophy*, κεφ. XVI, ελληνική μτφ. Ε. Μανωλακάκη.

Ο Russell λύνει το πρόβλημα των αρνητικά υπαρκτικών προτάσεων με την περίφημη θεωρία των οριστικών περιγραφών. Η απάντησή του βασίζεται στην απόρριψη του ότι μια αρνητικά υπαρκτική πρόταση («το α δεν υπάρχει», «το τάδε και δείνα δεν υπάρχει») είναι της μορφής υποκειμένου κατηγορουμένου. Η λογική μορφή τέτοιων προτάσεων διαφέρει από την επιφανειακή γραμματική μορφή τους). Τα κοινά κύρια ονόματα («το α») δεν αποτελούν λογικά κύρια ονόματα, αλλά αποτελούν συντομογραφίες οριστικών περιγραφών των οποίων η λογική λειτουργία δίνεται από την θεωρία των οριστικών περιγραφών του Russell (βλέπε επόμενη παράγραφο).

II) Προτάσεις που περιέχουν όρους δίχως αναφορά.

Όπως επισημάναμε στην παρουσίαση των θέσεων του Frege για το νόημα, μια πρόταση που περιέχει κάποιον όρο που στερείται αναφοράς, π.χ. οι προτάσεις «ο πήγασος είναι πράσινος», «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός», για τον Frege, δεν είναι ούτε αληθής ούτε ψευδής. Εφόσον οι όροι «πήγασος» και «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας» δεν αναφέρονται σε τίποτε, ούτε το σύνολο των πράσινων αντικειμένων περιέχει τον πήγασο, ούτε το συμπληρωματικό του σύνολο, το σύνολο των αντικειμένων που δεν είναι πράσινα, περιέχει τον πήγασο. Επομένως η πρόταση «ο πήγασος είναι πράσινος» δεν είναι ούτε αληθής ούτε ψευδής. Και ανάλογα για την περίπτωση της πρότασης «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός», εφόσον ούτε το σύνολο των φαλακρών αντικειμένων περιέχει τον τωρινό βασιλιά της Γαλλίας, ούτε το συμπληρωματικό του σύνολο, το σύνολο των μη φαλακρών αντικειμένων περιέχει τον τωρινό βασιλιά της Γαλλίας, η πρόταση δεν είναι ούτε αληθής ούτε ψευδής. Ωστόσο το να δεχθούμε ότι υπάρχουν νοηματικές προτάσεις που δεν έχουν τιμή αλήθειας, που δεν είναι ούτε αληθής ούτε ψευδείς, αντιβαίνει στην αρχή της διασθένειας, την αρχή σύμφωνα με την οποία κάθε πρόταση είναι είτε αληθής είτε ψευδής. Η απάντηση του Russell και σε αυτό το πρόβλημα βασίζεται πάλι στην απόρριψη της θέσης ότι όροι όπως «πήγασος», «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας» κ.α. που εμφανίζονται στη θέση του υποκειμένου αποτελούν λογικά κύρια ονόματα και ότι προτάσεις που περιέχουν τέτοιους όρους είναι προτάσεις της μορφής υποκειμένου-κατηγορουμένου. Ένα κοινό κύριο όνομα, όπως «πήγασος», αποτελεί, για τον Russell, συντομογραφία κάποιας οριστικής περιγραφής, της οποίας η λογική λειτουργία δίνεται από τη θεωρία των οριστικών περιγραφών.

1.1 Η θεωρία των οριστικών περιγραφών του Russell

Ας υπενθυμίσουμε ότι ένα όνομα είναι μια γλωσσική έκφραση η οποία αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη οντότητα. Μπορούμε να εισάγουμε ως ορισμό της κατηγορίας των κυρίων ονομάτων ότι αποτελούν όρους για συγκεκριμένες οντότητες –ή για συγκεκριμένα καθέκαστα.

Σύμφωνα με τον Frege, στην κατηγορία των ονομάτων ανήκουν τα κύρια ονόματα, όπως «ο Αριστοτέλης», και οι οριστικές περιγραφές, όπως «το πρωινό άστρο», «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας»³. Τέτοιες εκφράσεις προσδιορίζουν συγκεκριμένες οντότητες. Η οντότητα στην οποία αναφέρεται ένα όνομα προσδιορίζεται μέσω κάποιας σημασίας που εκφράζει το όνομα.

Ο B. Russell απορρίπτει τη θέση του Frege ότι κοινά κύρια ονόματα και οριστικές περιγραφές είναι λογικά κύρια ονόματα καθώς και τις Φρεγκιανές σημασίες ως συνιστώσες του νοήματος των ονομάτων. Ο Russell θεωρεί ότι προτάσεις με τη γραμματική δομή υποκειμένου κατηγορήματος στις οποίες η θέση του υποκειμένου κατέχεται από μια οριστική περιγραφή ή ένα κοινό κύριο όνομα δεν έχουν τη λογική δομή υποκειμένου- κατηγορήματος. Η γραμματική δομή τέτοιων προτάσεων παραπλανά ως προς τη λογική τους δομή. Η λογική δομή προτάσεων όπως «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός», «ο Αριστοτέλης ήταν ο δάσκαλος του Μεγάλου Αλαξάνδρου» δεν είναι αυτή του υποκειμένου κατηγορήματος. Η λογική δομή τέτοιων προτάσεων διαφαίνεται εάν τις παραφράσουμε ως υπαρκτικές προτάσεις. Για παράδειγμα, η πρόταση «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός» αναλύεται ως εξής:

Υπάρχει κάτι που είναι τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας και αυτό είναι μοναδικό στο να είναι τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας και αυτό είναι φαλακρό.

Χρησιμοποιώντας συμβολισμό μιας πρωτοβάθμιας κατηγορηματικής γλώσσας με ποσοδείκτηση η λογική δομή της παραπάνω πρότασης είναι η εξής

$$\exists x (Bx \& (\forall y By \rightarrow x=y) \& Fx)$$

όπου B: τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας

και F: φαλακρός

Παρατηρούμε ότι στην παράφραση που προτείνει ο Russell δεν υπάρχει λογικό υποκείμενο. Η έκφραση «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας» δεν εμφανίζεται στη θέση του υποκειμένου. Εφόσον η λογική δομή της πρότασης «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός» είναι αυτή της υπαρκτικής πρότασης στην οποία η έκφραση «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας» δεν είναι λογικό υποκείμενο, η λογική λειτουργία αυτής της έκφρασης δεν είναι να αναφέρεται σε κάποια οντότητα.

³ Ο Frege διατυπώνει ως γλωσσικό κριτήριο της κατηγορίας των ονομάτων το ότι αποτελούν τις γλωσσικές εκφράσεις οι οποίες έχουν πρώτο γλωσσικό στοιχείο το οριστικό άρθρο, 'ο', 'η', 'το'.

Στην παράφραση της πρότασης «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός» που ο Russell προτείνει ότι καταδεικνύει τη λογική δομή της πρότασης, η έκφραση «τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας» εμφανίζεται ως ελλιπές σύμβολο. Η αλήθεια ή το ψεύδος της πρότασης καθορίζονται από την αλήθεια ή το ψεύδος της υπαρκτικής πρότασης που καταδεικνύει τη λογική δομή της. Μια πρόταση όπως «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός» είναι αληθής ή ψευδής ανάλογα με το εάν η παράφραση «υπάρχει κάτι που είναι μοναδικό στο να είναι τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας και αυτό είναι φαλακρό» είναι αληθής ή ψευδής. Επομένως, η συγκεκριμένη πρόταση είναι ψευδής εφόσον είναι ψευδές ότι υπάρχει κάτι που είναι τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας.

Υπενθυμίζουμε ότι το συγκεκριμένο παράδειγμα ανήκει στις προβληματικές περιπτώσεις, καθότι δεν υπάρχει οντότητα στην οποία να αναφέρεται η έκφραση που εμφανίζεται ως γραμματικό υποκείμενο της πρότασης. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, δεν υπάρχει οντότητα στην οποία να αναφέρεται η έκφραση «ο τωρινός βασιλιάς της Γαλλίας». Με την θεωρία των οριστικών περιγραφών ο Russell απαντά στο πρόβλημα του νοήματος όρων που στερούνται αναφοράς. Η λογική λειτουργία αυτών των εκφράσεων δεν είναι να αναφέρονται σε κάποια οντότητα. Ενώ ο Frege θεωρεί ότι εκφράσεις που στερούνται αναφοράς δεν στερούνται νοήματος εφόσον εκφράζουν κάποια σημασία και θεωρεί ότι προτάσεις που περιέχουν τέτοιες εκφράσεις στερούνται τιμής αλήθειας, ο Russell, χρησιμοποιώντας τον λογικό εξοπλισμό που εισήγαγε ο Frege –ελλιπή σύμβολα, ποσοδείκτες– απορρίπτει τη θεώρηση της σημασίας ως αναγκαίο στοιχείο του νοήματος για την αντιμετώπιση αυτών των προβληματικών περιπτώσεων, αποδίδοντας σε αυτές τη λογική λειτουργία των ελλιπών συμβόλων.

Τον ίδιο τύπο ανάλυσης προτείνει ο Russell για τις περιπτώσεις των αρνητικά υπαρκτικών προτάσεων. Η πρόταση

«ο πήγασος δεν υπάρχει»

δεν αποτελεί πρόταση της μορφής υποκειμένου-κατηγορουμένου και ο όρος «πήγασος», σύμφωνα με τη θέση του Russell, δεν είναι λογικά κύριο όνομα. Ο όρος «πήγασος» αποτελεί συντομογραφία μιας οριστικής περιγραφής, «το φτερωτό άλογο» και η πρόταση «ο πήγασος δεν υπάρχει» παραφράζεται ως εξής:

«Είναι ψευδές ότι υπάρχει κάτι που είναι το μοναδικό αντικείμενο που είναι φτερωτό άλογο».

Ο Russell επεκτείνει τη θεωρία των οριστικών περιγραφών σε όλες τις προτάσεις που περιέχουν οριστικές περιγραφές ή κοινά κύρια ονόματα στη θέση του γραμματικού υποκειμένου. Μια πρόταση που περιέχει στη θέση του γραμματικού υποκειμένου μια οριστική περιγραφή, όπως για παράδειγμα είναι η πρόταση

«το πρωινό άστρο είναι λαμπρό»

έχει τη λογική δομή μιας υπαρκτικής πρότασης. Συγκεκριμένα η λογική δομή της πρότασης διαφαίνεται από την παρακάτω παράφραση:

«Υπάρχει κάτι που είναι το μοναδικό αντικείμενο που είναι πρωινό άστρο είναι λαμπρό».

Όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα, η γραμματική δομή της πρότασης «το πρωινό άστρο είναι λαμπρό» παραπλανά ως προς τη λογική της δομή. Η λογική δομή της πρότασης, όπως φαίνεται από την παράφραση δεν είναι αυτή του υποκειμένου κατηγορουμένου.

Ο Russell προτείνει ακόμη ότι και τα κοινά ονόματα που δεν ανήκουν στις προβληματικές περιπτώσεις των όρων δίχως αναφορά, όπως είναι τα ονόματα «ο Αριστοτέλης», «ο Σωκράτης», θα πρέπει να αναλυθούν ως συντομογραφίες οριστικών περιγραφών. Δηλαδή, το όνομα «ο Αριστοτέλης» αποτελεί συντομογραφία κάποιας οριστικής περιγραφής όπως «ο δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου» ή «ο ιδρυτής του Λυκείου στην αρχαία Αθήνα». Προτάσεις που περιέχουν στη θέση του γραμματικού υποκειμένου κύρια ονόματα είναι συντομογραφίες προτάσεων που περιέχουν οριστικές περιγραφές. Η λογική δομή των τελευταίων διαφαίνεται με την ανάλυση τους, σύμφωνα με τη θεωρία των οριστικών περιγραφών, σε υπαρκτικές προτάσεις.

Ο Russell καταλήγει ότι τα μόνα λογικά κύρια ονόματα είναι κάποιες δεικτολογικές εκφράσεις όπως «αυτό»⁴. Η έκφραση «αυτό» που συνοδεύεται με την κατάδειξη κάποιου πράγματος έχει τη λογική λειτουργία του κυρίου ονόματος: αναφέρεται στην οντότητα που καταδεικνύεται και έχει πάντοτε αναφορά την συγκεκριμένη οντότητα που καταδεικνύεται. Σε αντίθεση με τα κοινά κύρια ονόματα και τις οριστικές περιγραφές, τα λογικά κύρια ονόματα έχουν πάντοτε αναφορά και στο σημείο αυτό ο Russell ασπάζεται μια φαινομεναλιστική θέση σύμφωνα με την οποία αναφορά των λογικά κυρίων ονομάτων αποτελούν τα δεδομένα των αισθήσεων (sense-data). Είναι λογικά αδύνατο η έκφραση «αυτό» με την οποία καταδεικνύουμε κάποιο δεδομένο αίσθησης να μην έχει αναφορά. Η πρόταση «αυτό δεν υπάρχει», όταν με τον όρο «αυτό» καταδεικνύουμε κάποιο δεδομένο αίσθησης είναι μια ανόητη πρόταση.

Τα κοινά κύρια ονόματα αποτελούν συντομογραφίες οριστικών περιγραφών. Τα αντικείμενα στα οποία παραπέμπουν τα κοινά κύρια ονόματα δεν είναι τίποτε άλλο από λογικές κατασκευές όρων οι οποίοι παραπέμπουν στα άμεσα γνωστά δεδομένα των αισθήσεων. Η θέση αυτή του Russell αποτελεί συνδυασμό μιας φαινομεναλιστικής και νομιναλιστικής θέσης. Τα λογικά κύρια ονόματα αναφέρονται σε δεδομένα των αισθήσεων ενώ οι υπόλοιποι όροι παραπέμπουν σε λογικές κατασκευές από δεδομένα των αισθήσεων. Η παράδοση συνέπεια της θέσης του Russell είναι ότι τα υλικά αντικείμενα δεν υπάρχουν. Αποτελούν λογικές κατασκευές από άμεσα γνωστά δεδομένα των αισθήσεων. (βλέπε ακόμη κεφ. Η Φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού).

⁴ Ο Russell κατά την μέση περιόδου του συμπεριλαμβάνει στα λογικά κύρια ονόματα και τη δεικτολογική έκφραση «εγώ». Αυτή την πρόταση την απορρίπτει κατά την ύστερη περίοδό του.

Ο Russell αρνείται ακόμη τη θεμελιώδη φρεγκιανή θέση ότι τα κοινά κύρια ονόματα και οι οριστικές περιγραφές εκφράζουν κάποια φρεγκιανή σημασία η οποία προσδιορίζει την αναφορά τους. Με τη θεωρία των οριστικών περιγραφών, ο Russell, ισχυρίζεται ότι μπορεί να απαντήσει στα ζητήματα εκείνα που δείχνουν να απαιτούν για τη λύση τους τις φρεγκιανές σημασίες.

Έχουμε παρουσιάσει τον τρόπο με τον οποίο η θεωρία των οριστικών περιγραφών του Russell απαντά στο πρόβλημα του νοήματος όρων που στερούνται αναφοράς. Ας δούμε πώς με τη θεωρία των οριστικών περιγραφών ο Russell απαντά στον γρίφο της ισότητας και στο πρόβλημα της μη ισχύος του νόμου του Leibniz σε συγκεκριμένα πλαίσια.

Ας θεωρήσουμε πάλι τις προτάσεις

I) «ο Αυγερινός είναι ο Αυγερινός»

II) «ο Αυγερινός είναι ο Αποσπερίτης»

Το πρόβλημα του πληροφοριακού περιεχομένου ορισμένων προτάσεων ισότητας, το οποίο, ανάμεσα σε άλλα, οδηγεί τον Frege στη θεώρηση της σημασίας ως παραμέτρου του νοήματος, είναι το πώς η II) έχει πληροφοριακό περιεχόμενο και πώς διαφέρει από την I). Η απάντηση του Russell στο πρόβλημα αυτό είναι η εξής. Οι εκφράσεις «Αυγερινός», «Αποσπερίτης» είναι συντομογραφίες οριστικών περιγραφών. Επομένως η II) είναι ισοδύναμη με την III):

III) «το πρωινό άστρο είναι το βραδινό άστρο»

Η III) έχει τη λογική δομή που φαίνεται από την πρόταση:

$\exists x (Px \& (\forall y Py \rightarrow x=y) \& Bx),$

όπου P: πρωινό άστρο και B: βραδινό άστρο

Επομένως, δίχως τη θεώρηση σημασιών ανάμεσα στη λέξη και την αναφορά της λέξης, ο Russell απαντά ότι η πληροφορία της II) είναι ότι εκείνο το αντικείμενο που είναι μοναδικό στο ότι η περιγραφή «πρωινό άστρο» αληθεύει για αυτό ικανοποιεί και την περιγραφή «το βραδινό άστρο».

Η απάντηση του Russell όσον αφορά τη μη ισχύ του νόμου του Leibniz (αρχή της αντικατάστασης) στο περιεχόμενο δοξικών προτάσεων και προτάσεων του πλαγίου λόγου είναι η ακόλουθη. Εφόσον προτάσεις που περιέχουν ένα κύριο όνομα παραφράζονται σε προτάσεις υπαρκτικές στις οποίες δεν υπάρχει ένα λογικά κύριο όνομα, δεν υφίσταται πρόβλημα με την αρχή της αντικατάστασης.

Παρότι η Ρασελιανή θεωρία των οριστικών περιγραφών συγκαταλέγεται μαζί με τη θεωρία του Frege στις 'περιγραφικές θεωρίες των ονομάτων'⁵ υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στη θεωρία του Russell και του Frege. Τα κοινά κύρια ονόματα είναι για τον Russell συντομογραφίες οριστικών περιγραφών οι οποίες όμως δεν αναφέρονται σε κάποια οντότητα. Η λογική λειτουργία των οριστικών περιγραφών είναι αυτή των ελλιπών συμβόλων, δηλαδή να είναι αληθής για ορισμένα αντικείμενα και ψευδείς για άλλα. Τα κοινά κύρια ονόματα *υποσημαίνουν* κάποια οντότητα με τον ακόλουθο τρόπο: εάν είναι αληθές ότι υπάρχει κάτι το οποίο είναι μοναδικό στο να ικανοποιεί την περιγραφή εκείνη που αναλύει το κοινό όνομα, τότε θα λέγαμε ότι το κύριο όνομα *υποσημαίνει* κάτι. Ωστόσο, η αναφορά και η υποσήμανση είναι διαφορετικές σχέσεις μεταξύ γλωσσικών όρων και οντοτήτων. Αντίθετα, ακόμη και εάν θεωρήσουμε τις Φρεγκιανές σημασίες ως περιγραφικές συνθήκες, η σημασία μιας περιγραφής προσδιορίζει μια συγκεκριμένη οντότητα η οποία αποτελεί και την αναφορά της. Η Φρεγκιανή θεωρία νοήματος είναι μια θεωρία με δύο συνιστώσες νοήματος (Two-tier semantics). Η αντίρρηση του Russell στις Φρεγκιανές σημασίες συνδέεται με μια εναλλακτική θεώρηση του νοήματος των κοινών ονομάτων. Τα κοινά ονόματα δεν προσδιορίζουν μια οντότητα εκφράζοντας κάποια σημασία. Το νόημα των προτάσεων που περιέχουν κοινά ονόματα δίνεται από την παράφρασή τους σε υπαρκτικές προτάσεις οι οποίες είναι είτε αληθής είτε ψευδείς.

⁵ Η θεώρηση των δύο θεωριών ως περιγραφικές θεωρίες των ονομάτων βασίζεται στον ισχυρισμό ότι, τόσο για τον Frege όσο και για τον Russell, η αναφορά ενός ονόματος είναι το αντικείμενο που ικανοποιεί μια περιγραφική συνθήκη. Βλέπε σχετικό σχόλιο στην παράγραφο 'τι είναι η σημασία;' της προηγούμενης ενότητας καθώς και το επόμενο κεφάλαιο.

2. Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Ελένη Μανωλακάκη, 2015. Ελένη Μανωλακάκη. «Φιλοσοφία της Γλώσσας. Ενικοί όροι. Η Θεωρία των οριστικών περιγραφών (Russell)». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: opencourses.uoa.gr/courses/PHS1

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης

- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ